

- Algemeen
- Personeel
- Onderwijs
- Publicaties & Downloads
- Permanente vormingen
- Psychoanalytische therapeuten
- **Aanbevolen boeken**
- Aanbevolen websites
- Links

[Faculteit](#) > [Vakgroep Psychoanalyse](#) > [Aanbevolen boeken](#) >

[Contact](#) | [Print](#)

Aanbevolen boeken

Bedoeling van deze rubriek is het signaleren van boeken die om een of andere reden belangrijk zijn voor wie denkt en werkt vanuit een psychoanalytische invalshoek. In de mate van het mogelijke zullen de besproken boeken ook aangekocht worden door de vakgroep en ter beschikking gesteld worden via de facultaire bibliotheek.

Lieva VAN DE VIJVER (2009), *Een papegaai zegt hallo – een wandeling doorheen vrouwenlevens*, Gent, in eigen beheer, 131 pp.

Lieva Van de Vijver werkt als vrij gevestigd psychoanalytica en heeft een ruime ervaring opgebouwd in haar praktijk.

Vrouwenlevens zijn, als men het wat nader bekijkt, de voedingsbodem, de humus als het ware, en in wezen ook de stimulus geweest van het ontstaan van de psychoanalyse. Wat zou Freud geweest zijn zonder de casussen van hysterie die hij met Breuer bestudeerde en publiceerde? Het is een analytische gemeenplaats geworden te zeggen dat de hysterica de analyticus heeft geschapen. En, het mag gezegd of herhaald worden, het is niet omdat iets een gemeenplaats geworden is, dat het daarom minder waar zou zijn! Welnu, Lieva Van de Vijvers boek geeft wat het in zijn titel belooft, alleen is de zogenaamde “wandeling” geen vrijblijvende “promenade” – Moessorgski’s *schilderijtentoonstelling* indachtig – maar een aantrekkelijk geschreven voorstelling van casussen die getuigen van betrokkenheid, tact, inzicht en vakkennis. Het geheel roept inderdaad een reeks portretten op van door het leven gekwetste vrouwen die met subtiele toetsen geschilderd zijn. Door de ongedwongen en heldere schrijftuur en de fijnzinnige opmerkingsgave van de auteur die haar subjectieve

implicatie niet schuwt, roept dit boek veel sympathie op bij de lezer. Daarom wil ik het op onze website onder de aandacht brengen en aanbevelen. Ook wie niet direct op de hoogte is van de psychoanalytische theorie kan hier een pakkende introductie langs de praktijk vinden.

H.V.H.
(december 2009)

Mark KINET (2006), *Freud & Co in de Psychiatrie*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 251 pp.

Dit boek verscheen als derde deel in een reeks “Psychoanalytisch Actueel” die door de auteur is opgezet en waarvan hij de redactie waarneemt, hierin bijgestaan door een redactieraad, die achteraan in het werk vermeld wordt. Dit initiatief is op zich al lovenswaardig omdat het een forum is om **actuele** bekommernissen van analytici – zowel op theoretisch als op praktisch en “toegepast” vlak – bespreekbaar en voor een bredere schaar lezers bereikbaar te maken. De auteur stelt zich met dit volume tot doel “de relevantie van Freud & Co voor de psychiatrie te bespreken”. Meteen mag gezegd dat hij daar op een boeiende, ja, meeslepende wijze in slaagt. En dit met de bijkomende verdienste dat het boek niet alleen leest als een trein, maar daarenboven ook op degelijke wijze aan wetenschappelijke maatstaven beantwoordt. Er is met name een rijk gestoffeerde literatuurlijst voorhanden en het notenapparaat is ronduit indrukwekkend.

Verder gaat Kinet naast Freud en Lacan in op andere belangrijke figuren uit de psychoanalytische wereld, wat voor sommige lezers een eerste en gedegen kennismaking kan betekenen met het oeuvre van analytici waarmee zij in voorkomend geval nog niet in aanraking zijn gekomen. Dit boek is een aanrader voor de practicus zowel als voor studenten en de geïnteresseerde leek!

H.V.H.

(december 2009)

Mark KINET (2008), *De Wetenschap van de Liefde en de Kunst van de Computeranalyse – Essays*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 178 pp.

Van Mark Kinet weten we dat hij een bevlogen auteur is die zijn creatief elan en zijn brede klinische ervaring als psychiater ten dienste stelt van de psychoanalyse, de psychoanalytische psychotherapie en de klinische psychotherapie. Het valt in zijn werk steevast op dat hij in die onderneming zijn ruime culturele interesse betreft en blijkt geeft van een indrukwekkende belezenheid. Mocht het dit alleen zijn, dan zou men het gevaar lopen zich op citaten te verkijken. Er is echter meer: Kinets creativiteit en schrandere observatie van de hedendaagse cultuur stellen hem in staat fijnzinnige en vaak heel scherpe analyses te presenteren van “la marche du monde” en hoe de psychoanalyse daar als theorie en als praktijk mee in verband te brengen is.

Psychoanalyse is immers – en daar getuigt Mark Kinet herhaaldelijk en met nadruk van – geen vrijblijvende filosofische oefening die des zondags achter de schrijftafel wordt gepolijst. Neen, psychoanalyse is arbeid en betrokkenheid, engagement in de beste zin des woords. Welnu, deze dertien essays over de liefde en zes essays over de virtuele realiteit zijn een mooie illustratie van wat ik in de vorige paragraaf naar voren bracht. Mark Kinet slaagt er in de liefde te benaderen vanuit de psychoanalytische theorie zonder dat hij in academisme vervalt: de culturele verwijzingen omspelen als het ware de iets meer verhuld aanwezige theoretische kern van zijn betogen. Vandaar het essay als **litteraire** vorm.

Verder hoeft het geen lang betoog om het belang van de impact van de informatietechnologie op onze leefwereld te onderstrepen. Kinet gaat mooi in op de

fantasmatische kant van het internet en de bijzondere wijze van afstand en contact die er mee verbonden is. Contact en afstand, net als het fantasma zowel in de liefde als op het internet belangrijke gegevens waardoor beide reeksen essays op boeiende wijze met elkaar in verband staan. Het merkwaardige chiasma wetenschap-kunst en liefde-computeranalyse – men denke aan Ovidius – in de titel van het boek komt zo op pakkende wijze tot leven. Ook dit werk van Mark Kinet wil ik warm aanbevelen!

H.V.H.

(december 2009)

D.Moïsi, (2009). De geopolitiek van emotie. Hoe culturen van angst, vernedering en hoop de wereld veranderen. Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers, pp. 1 – 248.

G.Akerlof & R.Shiller (2009). Animal Spirits. Hoe instincten in de mens de economie sturen. Amsterdam/Antwerpen: Business Contact, pp. 1 – 272.

Ik bespreek deze twee boeken samen omdat ze een gemeenschappelijk kenmerk bevatten: een beargumenteerd pleidooi om rekening te houden met de impact van passies en affecten – kortom, met psychologie – in domeinen waar dit nauwelijks gebeurt: internationale politiek en economie. Het valt mij op dat er de laatste tijd heel wat boeken gepubliceerd worden die ingaan tegen het 'efficiëntie-denken' op basis van de Rede én dat ze gretig gehoor vinden. Het klimaat is aan het veranderen, en op dit vlak is dat niet eens zo slecht. D.Moïsi begrijpt de geschiedenis van volken en landen als deze van identiteiten, die vandaag op grond van de globalisering heel onzeker geworden zijn, en waar bijgevolg emoties hoogtij vieren. Identiteit wordt Hegeliaans begrepen: de erkenning door de Ander is van levensbelang, waardoor emoties zoals vertrouwen en respect heel centraal komen te staan. In zijn boek koppelt hij verschillende landen/volken aan verschillende emoties, met alle bijbehorende effecten. Azië (China/India) is het continent van de hoop, het Westen dat van de angst, de Arabische wereld van de vernedering. Dit laatste definieert hij als de onmacht, het niet langer greep hebben op het eigen leven en het afhankelijk zijn van de Ander (sic, p.93), met als gevolg wraakgevoelens en vernietigingsdrang. Aangezien de Islam ten volle in opmars is, wordt dit niet alleen figuurlijk een explosieve situatie. Bovendien toont Moïsi overtuigend aan dat terroristen niet uit de onderlaag komen, maar vaak genoeg geboren en getogen zijn in het westen waar ze een (boven)gemiddelde opleiding kregen, net zoals de revolutionairen van het 19de eeuwse Europa. De vernedering die zij voelen op grond van een falende sociale en economische integratie veroorzaakt een radicalisering die alleen maar in geweld kan eindigen (pp. 119-121). De oplossing is niet simpel, en absoluut cultuurrelativisme is even erg als onverdraagzaamheid. Elke oplossing zal moeten van start gaan met de erkenning van de onderliggende emoties en bijbehorende identiteit. Amerika en ruimer, het Westen, beschouwt hij als de cultuur van de angst. Ooit hadden wij een identiteit om trots op te zijn, in combinatie met de overtuiging dat we de teugels in handen hadden. Nu weten we niet meer wie we zijn en wat we kunnen, met als resultaat een identiteitscrisis in combinatie met angst. Eén van de gevolgen daarvan is het afglijden naar autoritaire structuren waarbij het westen (met de US op kop) het democratische ideaal van weleer opgeeft (zie dan the Patriot Act). Amerika is in verval en Europa's meervoudige identiteit is zeer labiel omdat er geen geruststellende kernidentiteit is. Het boek eindigt met een aantal 'moeilijke' gevallen (Rusland, Afrika, Latijns-Amerika), én met een boodschap van hoop. Merkwaardig genoeg is deze boodschap nogal verschillend

van de vroegere conclusies in tijden van crisis: Moïsi legt de oplossing NIET in een rationele, zakelijke aanpak, wel in een benadering die de psychologie van de emoties recht doet, in combinatie met aandacht voor identiteit.

Dezelfde boodschap klinkt door in het boek van Akerlof en Shiller, zij het dan toegepast op de economische crisis. Ze plaatsen twee reuzen tegenover elkaar. De eerste is Adam Smith, wiens stelling over “de onzichtbare hand” de basis vormde voor het vrijemarktkapitalisme. Laat de overheid zo weinig mogelijk tussenkomen, en de economie zal hoe langer hoe beter draaien in het voordeel van iedereen die bereid is hard te werken. De depressie van 1930 sprak dit tegen en leverde een tweede reus op, John Keynes met “The general theory”, waarin de auteur o.a. pleit voor overheidsinvesteringen om de tewerkstelling te herstellen. Akerlof en Shiller stellen dat een meer fundamenteel aspect van Keynes theorie nauwelijks aandacht kreeg, met name de impact van “animal spirits” op de economie, en de manier waarop de overheid deze dient bij te sturen.

Kort geschetst: “animal spirits” (de ‘instincten’) zijn alle niet-economische en irrationele gedragingen die de economie bepalen en die – als ze de vrije loop gelaten worden – voor steeds terugkerende catastrofes zorgen (de “grote depressie” van 1930 is géén uitzonderlijk iets, de laatste 150 jaar zijn er vijf geweest). De huidige wereldwijde economische crisis is volgens hen een rechtstreeks gevolg van het ontbreken van overheidsinmenging op die “animal spirits”. Het boek bespreekt vijf aspecten daarvan: vertrouwen, redelijkheid, corruptie en antisociaal gedrag, geldillusie (het niet doorzien van inflatie/deflatie) en verhalen (die de realiteit gaan bepalen). Via allerlei bekende voorbeelden (Enron, hedge funds, de Amerikaanse immobielmarkt) tonen ze de reusachtige impact van deze factoren. Wie nog de illusie koestert dat de mens rationeel is als het over zijn centen gaat, krijgt hier meer dan voldoende bewijs van het tegendeel.

In het tweede deel stellen de auteurs acht vragen, gaande van “Waarom hebben centrale bankiers macht over de economie” tot “Waarom is armoede onder minderheden anders”. Antwoorden zijn gebaseerd op hun interpretatie van Keynes, en komen steeds neer op een pleidooi voor (weliswaar beperkte) overheidsinterventies om een aantal excessen te vermijden. Opvallend is de telkens terugkerende vaststelling dat alle rationele theorieën inzake economie te simplistisch zijn, en dat geen enkele theorie erin slaagt degelijke voorspellingen te maken. Meer nog: ze slagen er zelfs niet in retrospectief verklaringen te geven.

Vanuit een ruimer perspectief beschouwd is dit boek het zoveelste in de rij dat recent zwaar kritiek geeft op een aanpak waarin alle accent op een blind rationeel efficiëntiegericht beleid ligt. Dit mislukt om verschillende redenen, waarvan de belangrijkste is dat mensen nu eenmaal niet rationeel zijn. Dit heeft dan tot gevolg dat onvoorspelbaarheid troef wordt, waardoor een dergelijk beleid zich op kortetermijnwinsten gaat concentreren, wat op zijn beurt dan weer een volgende catastrofe inluidt. Voor een Amerikaans boek (de ene doceert in Berkeley, de ander in Yale) is het besluit dan ook héél erg verrassend: “dat het kapitalisme ons in alle opzichten het beste kan leveren, maar dat alleen doet op een speelveld waar de overheid de regels bepaalt en als scheidsrechter optreedt” (p.217).

P.V.

(november 2009).

Graham Swift (1993) Ever After. London, Picador.

Ever After is een roman die men wel eens durft te scharen onder het label 'neo-victoriaanse

literatuur', een strekking die hoofdzakelijk victoriaanse thematieken herleest (of liever: herschrijft) vanuit een postmoderne invalshoek. Tot zover de categoriale diagnostiek.

Dit meesterlijk geschreven verhaal van Graham Swift wordt verteld vanuit het perspectief van Bill Unwin, een professor Engelse literatuur, na een mislukte zelfmoordpoging. Hij getuigt, via zijn schrijven, over zijn persoonlijke familiegeschiedenis, met een sterke nadruk op de aan- en afwezigheid van de vader, en het proces dat uiteindelijk tot zijn passage à l'acte heeft geleid. Tegelijk wordt het verhaal verteld van Matthew Pearce, zijn voorvader, die na de archeologische opgraving van een ichtyosaurus, de confrontatie met het werk van Darwin en het overlijden van zijn zoontje in een geloofscrisis verzeild geraakt. In eerste instantie is dit een roman over het verlies van de vader – verlies van zowel de symbolische, de imaginaire als de reële vader. De confrontatie tussen de victoriaanse thematiek en het postmoderne perspectief is hierin bijzonder vruchtbaar. Maar het is ook een verhaal over de onophoudelijke poging tot het herschrijven van de familieroman, de doodse herhaling die daarin vervat ligt en de mogelijkheid van het subject om iets van de passage à l'acte binnen het Symbolische te bewerken. Reeds na het eerste hoofdstuk heb je het gevoel grote literatuur in handen te hebben !

D.S.

(november 2009)

**Joan Didion (2005). The Year of Magical Thinking.
New York, Vintage books, Random house.**

Op een week tijd ziet een vrouw haar man sterven aan een hartaanval en verliest ze bijna haar dochter.

Ze reageert op de manier die ze best kent: door erover te schrijven. Dit is het verslag van het jaar dat volgt op het verlies van haar man, het verlies van veertig jaar huwelijk, het verlies van haarzelf.

De opening bevat vier zinnen, elk op zich staand, alleen, net zoals de schrijfster zelf.

Life changes fast.

Life changes in the instant.

You sit down to dinner and life as you know it, ends.

The question of self-pity.

Deze zinnetjes komen af en toe terug, als rode draad doorheen een pijnlijk mooi uitgeschreven proces van rouwarbeid. Wie zelf iemand verloren heeft, zal hier veel herkennen, meer dan hem of haar lief is - naast een stuk troost. Wie het rouwproces wil leren kennen vanop veilige afstand via een boek, vindt hier alles wat hij of zij nodig heeft en nog veel meer. Liefst lezen in combinatie met Freuds "Trauer und Melancholie".

P.V.

**Trudy Dehue (2008). De Depressie-epidemie. Over de plicht het lot in eigen hand te nemen.
Amsterdam-Antwerpen, uitgeverij Augustus.**

Zelden zo'n genuanceerde en goed gedocumenteerde studie gelezen over de hedendaagse alomtegenwoordige depressie, de historische evolutie van het begrip op zich en vooral, over het bedrog binnen de pharma-industrie en de medewerking aan dit bedrog van heel wat

verondersteld eerbiedwaardige professoren. Ik wist dat de doorgestoken kaart doorgestoken was, maar dat dit dergelijke proporties aangenomen heeft, was toch weer even verrassend. Terzelfder tijd leert de lezer hoe de hedendaagse manier van wetenschappelijk onderzoek tot stand gekomen is en wat de beperkingen daarvan zijn. Dit alles geschreven in een zeer nuchtere stijl, ver verwijderd van hysterische verontwaardiging en daardoor des te beklijvender. Aanbevolen voor iedereen die met depressie en farmacologie te maken heeft.

P.V.

**Elyn Saks (2007). *The center cannot hold. My journey through madness.*
New York, Hyperion.**

Ndl. referentie : De geschiedenis van mijn gekte.

Wie nog in de waan verkeert dat psychose een cognitief defect is dat mensen levenslang invalideert en dat een psychoanalytische therapie daarbij niet helpt, die moet dringend dit boek lezen. E.Saks is een alumna van Oxford, UK and Yale Law School, US en werkt tot vandaag als prof in de rechten in Californië. Maar ze is wel psychotisch. *The center cannot hold* is haar verslag van haar gevecht met de psychose en biedt daardoor een blik van binnenuit. Ze beschrijft haar psychose vanaf de eerste sporen, op kinderleeftijd, over haar eerste psychiatrische opname tot de manier waarop ze er vandaag mee omgaat. Het boek biedt ook een blik op de psychiatrisch-institutionele aanpak, hoe het wel en vooral hoe het niet moet, en op haar gevecht met medicatie. Uiteindelijk moet ze toegeven dat ze niet zonder pillen kan om de aanvallen onder controle te houden, maar het is via de continu volgehouden psychoanalytische therapie dat ze haar psychose menselijk kan invullen. Wie de details van de psychotische beleving wil begrijpen - wat is een hallucinatie, welk realiteitsbesef is er wel of niet, kan een psychotische patiënt doen alsof - zal hier veel leren. Wie psychotherapeutisch werkt of wil werken met psychotische mensen zal er nog meer aan hebben.

P.V.

**T.M. Luhrmann (2001). *Of two minds. An anthropologist looks at American psychiatry.*
New York, Vintage books, Random house.**

Bij gebrek aan primitieve stammen nemen antropologen nu ook psychiaters als studieobject, ten einde tot een correcte diagnose te kunnen komen wat deze etnie betreft. Een omgekeerde wereld dus, wie door het sleutelgat kijkt, wordt zelf bekeken. Luhrmann kreeg via een beurs vijf jaar de tijd om de Amerikaanse opleiding psychiatrie te bestuderen, simpelweg door eraan deel te nemen. Ze volgde nagenoeg alle vereiste leermodules, deed haar volledig "internship", leertherapie inbegrepen en zag zelf ook patiënten onder supervisie. Het resultaat is een fascinerend boek, met als centrale stelling iets wat ongeveer iedereen binnen ons vakgebied weet: dat de biologisch-farmacologische aanpak volledig verschillend is en zelfs een ander mensbeeld heeft dan een psychotherapeutische benadering. Het fascinerende van het boek zit hem dus niet in de stelling, wel in de wijze waarop de auteur vanuit haar eigen ervaring toont hoe mensen tijdens hun opleiding hiermee geconfronteerd worden, hoe zij én hun leermeesters daarmee worstelen en wat de gevolgen daarvan zijn. Gezien de periode waarin het veldwerk gebeurde (1989-1994) krijgen we als bonus een beschrijving van de overgang naar een protocollaire en "evidence-based"

aanpak en de desastreuze effecten daarvan, zowel voor de patiënten als voor de therapeuten. Leerrijk.

P.V.

Theodore Dalrymple (2004). Leven aan de onderkant. Het systeem dat de onderklasse in stand houdt.

Amsterdam, Uitgeverij Het Spectrum.

De auteur werkt als psychiater in zowel een gevangenis als een psychiatrische ziekenhuisafdeling binnen wat een "achterstandszone" genoemd wordt van een Britse stad. Kortom, hij werkt met de onderkant en dat zal de lezer geweten hebben. Het is een rauw relaas van drugverslaving, geweldpleging, onbestaande gezinsstructuren, racisme en geweld, dit alles op dagdagelijkse basis. De boodschap die hij met dit en andere publicaties luidop verkondigt is dat deze patiënten geen enkel normbesef noch verantwoordelijkheidsgevoel hebben, en dat dit de schuld is van dertig jaar academisch relativisme en mei 68-bevrijding. Zijn delinquente patiënten verklaren hun eigen gedrag in termen van hun ongelukkige jeugd en eisen dat hij - de arts - het voor hen oplost, punt aan de lijn. Waarna hij hen vakkundig probeert een geweten te schoppen door hen te confronteren met hun eigen (gebrek aan) keuze en inzet. Het boek is meeslepend en vlijmscherp geschreven en staat vol voorbeelden die ook helaas meer en meer bij ons herkenbaar worden. Onze pleidooi vanuit een lacaniaanse ethiek voor het tekort en het verschil vindt hier meer dan voldoende argumenten. Ik ga akkoord dat een bepaald zorgsysteem problemen veeleer in stand houdt dan oplost - dat ditzelfde systeem ze ook veroorzaakt heeft, is mij een stap te ver, en is vooral koren op de molen van ultra-rechtse volkstribunen. Toch wil ik het boek aanraden, omdat het perfect illustreert hoe de psychoanalytische abstinente-regel gehanteerd moet worden en hoe niet. Geen oordeel hebben over iemands schuldbeladen fantasieën betekent niet dat alle gedrag aanvaardbaar is. Die misvatting moet zo snel mogelijk uit de wereld geholpen worden.

P.V.

Denis Noble (2006). The Music of Life - Biology beyond genes.

Oxford University Press.

Ooit al eens gehoord van de idee dat psychiatrische aandoeningen zoals autisme en schizofrenie aangeboren zijn? Ooit al eens gehoord van de idee dat de genen een soort computerprogramma vormen dat determineert hoe we als mens functioneren? Waarschijnlijk wel. En wist je ook dat deze twee ideeën grove simplificaties zijn; sussende mythes voor de hedendaagse mens, die zichzelf zo graag als rationeel beschouwt? Wist je ook dat overerving voor een deel niet-genetisch van aard is? Misschien niet. In dat geval is het boek 'the music of life' van Denis Noble een ware aanrader. Noble is een eminent fysioloog die vanuit zijn vakkennis van fysiologische stelsels - zoals het hartstelsel - en vanuit een ruime belezenheid kan demonstreren dat lineair causale redeneringen over genetische beïnvloeding fout zijn. Hij pleit voor meer genuanceerde biologische theorieën die vertrekken vanuit systeemdenken en die in rekening brengen hoe zowel de hogere organisatieniveaus in het lichaam als de omgeving, causale effecten hebben op lagere functioneringsniveaus in het lichaam, zoals de genen. 'The music of life' is een heel rijk en tegelijk ook grappig boek dat nauwelijks samen te vatten is. Noble reikt er een theorie aan

die bemoedigend is voor eenieder die reeds vermoedde of wist dat biologisch reductionisme berust op simplisme.

S.V.

Stephen Gaukroger (2006). The Emergence of a Scientific Culture. Science and the Shaping of Modernity 1210-1685.

Oxford University Press, pp. 1-563.

Wetenschap is vandaag zonder twijfel hét dominerende vertoog in het westen en "dus" in de wereld. Dit is zo vanzelfsprekend dat de geschiedenis herschreven wordt op een dusdanig manier dat deze dominantie sui generis lijkt, op grond van de verondersteld intrinsieke kwaliteiten van wetenschap op zich. De overwinnaar heeft altijd gelijk maar wil dat toch ook liefst gronden. Het boek van S. Gaukroger biedt hierop een fascinerende correctie. Op de vraag waarom wetenschap vandaag hét dominante verklareingsmodel voor "alles" geworden is, gaat hij veel verder terug in de geschiedenis dan traditioneel het geval, meer bepaald naar de introductie van Aristoteles in de 12de eeuw en het vervolg van de intellectuele geschiedenis tot 1685.

Op die manier slaagt hij er wonderwel in drie belangrijke correcties door te voeren op het dominante verhaal. Ten eerste, het succes van wetenschap in het westen is niet te danken aan de emancipatie vanuit religie. Het is net het tegendeel: de alliantie tussen religie en "natural philosophy" liggen aan de basis van het succes. Ten tweede, het succes heeft niets te maken met de methode van "adversarial culture" als een soort voorloper van de falsificatiemethode - die cultuur was vooral aanwezig in de scholastiek en precies deze moest verlaten worden om de moderne wetenschap te kunnen gronden. Ten slotte heeft het succes niets te maken met de praktische toepassingen - die kwamen ofwel heel veel later, ofwel waren ze er vroeger al.

Deze vaststellingen verplichten hem ertoe andere redenen te zoeken voor de huidige dominantie, waarvoor ook de kwaliteit van de ontdekkingen en innovaties geen afdoende verklaring biedt. Immers, in andere culturen (Arabisch, Grieks, Chinees, pre-Columbiaans) waren er vroeger minstens even belangrijke wetenschappelijke revoluties, maar die hielden geen stand. Bijgevolg verschuift de vraag: hoe komt het dat een wetenschappelijke revolutie al dan niet geconsolideerd wordt en - in het geval van ons tijds kader - alles overheersend wordt? Het antwoord daarop wordt doorheen dit boek uiterst gedetailleerd gepresenteerd op een manier die mij gelukkig stemt: er zijn nog wetenschapsfilosofen die kunnen denken. Het resultaat van die evolutie is dat wetenschap vandaag de norm stelt voor alles wat met denken te maken heeft omdat ze verondersteld wordt op zich een intrinsieke morele superioriteit te bevatten gezien haar basis in de rationaliteit. De idee dat wetenschap één en slechts één van de onderdelen is van de menselijke cultuur, naast kunst, recht, politiek, economie, technologie, moraal en ja, religie, wordt vandaag als onzinnig beschouwd. We zijn ondertussen volop bezig met daarvoor de prijs te betalen.

P.V.

Jonathan Littell (2006). Les Bienveillantes
Gallimard.

nu (2008) ook verschenen in pocket bij de zelfde uitgever in de reeks "Folio"

Jonathan Littell is van Amerikaanse oorsprong, maar schrijft in het Frans, een taal die hij als

geen ander beheerst in al haar subtiliteit. Het hoeft ons dus niet te verwonderen dat dit lijvige boek - afgezien van zijn verbluffende inhoudelijke kwaliteit - bekroond werd met de "Grand Prix du roman de l'Académie française" en meteen ook de "Prix Goncourt 2006" kreeg.

Omwille van de meesterlijke taal en de heldere stijl raad ik iedereen aan het boek indien mogelijk in het Frans te lezen, ook al is een Nederlandse uitgave (De Welwillenden) bij de Arbeiderspers verschenen. Inhoudelijk is deze roman een verhaal in de ik-vorm, verteld door een gewezen SS-officier. Zonder in detail te treden vind ik dit meesterlijke boek zowel spannend - je legt het moeilijk uit de hand als je het leest - als ijzingwekkend - de gruwelen van de nazi's van binnenuit verteld - en psychologisch verbluffend goed uitgewerkt. Die laatste thematiek raakt aan het spiegelstadium, de agressie, het incest, enz. en doet ook denken aan de studie die collega A.W. Szafran wijdde aan de analyse van Louis Ferdinand Céline en het extreem rechtse "bloed en bodem" denken. Hierbij aansluitend vernam ik dat Jonathan Littell een analyse gemaakt heeft van de taal die Léon Degrelle hanteerde, maar verdere details over dit werk zijn mij op dit ogenblik niet bekend.

Tot slot: Les Bienveillantes is met zijn bijna 900 pagina's een absolute aanrader en een topper in de wereldliteratuur!

H.V.H.

J. Le Fanu, M.D. (2000). The Rise and Fall of Modern Medicine. New York, Carroll & Graf Publishers, Inc., pp. 1 -426.

Voor de Anglofielen onder ons roept de titel natuurlijk Gibbons "The Rise and Fall of the Roman Empire" op, en ik vermoed dat de auteur het ook zo bedoeld heeft. Dit uitstekend gedocumenteerd boek biedt een verrassend overzicht van de moderne geneeskunde. Ter illustratie de paradoxen in de introductie. Nooit was de geneeskunde zo efficiënt als vandaag, en toch raken geneesheren meer en meer gedesillusioneerd; nooit waren we zo gezond, en toch zijn we allemaal behept met ziekte; nooit was geneeskunde zo effectief, en toch heeft de alternatieve sector handen te kort. De vierhonderd bladzijden die volgen, leggen uit waarom. De auteur toont overtuigend aan dat de grote ontdekkingen (gaande van penicilline tot de maagzweer-bacterie) te danken zijn aan de combinatie van klinische ervaring, puur toeval én menselijke hardnekkigheid. Begrijp: niet op grond van kennisgestuurd onderzoek, zelfs integendeel. In het merendeel van de gevallen werden de ontdekkingen pas decennia later wetenschappelijk begrepen, en heel wat vraagtekens zijn tot vandaag de dag nog niet opgelost. Daartegenover plaatst het boek een andere vaststelling: heel wat zogenaamd wetenschappelijk onderbouwde informatie waar het publiek mee overspoeld wordt, is ronduit vals, met als meest in het oog springende voorbeeld het feit dat de relatie tussen voeding, cholesterol en hartziekten nagenoeg onbestaande is. Dergelijke informatie is typisch voor de periode van de "fall", waarbij de auteur zijn pijlen op "the new genetics" (een dooie mus) and "the social theory" (puur bedrog) richt. Vanaf de jaren '70 waren de grote ontdekkingen voorbij, en leverde het verhoorderdovoudige wetenschappelijk onderzoek nog nauwelijks iets op, behalve gefrustreerde artsen en bezorgde pseudo-patiënten.

In het licht van deze vaststellingen is het geen toeval dat het boek naar het einde toe meer en meer een onderbouwde pleidooi wordt voor een terugkeer naar wat hij "medicine's most important asset" noemt: "knowledge based on practical experience, allied with a reasoning faculty that can distinguish the true from the false" (p.363).

De boodschap voor jonge onderzoekers is duidelijk: verlaat zoveel mogelijk de verplichte, gestandaardiseerde procedures, geef toeval een kans en gebruik je gezond verstand. Kortom: doe volledig het tegenovergestelde van wat "de wetenschap" vandaag eist. En vergeet je cv.
P.V.

Renate Dorrestijn (1993). Heden ik. Amsterdam, Contact.

Renate Dorrestijn (1998). Een hart van steen. Amsterdam, Contact.

Een onschuldig griepje verplichtte mij tot rust, en dus tot lezen. En wat kan je dan beter ter hand nemen dan een boek over ziekte, geschreven door een van onze betere schrijfsters die in deze materie nog ervaringsdeskundige is ook. Renate Dorrestijn heeft een half decennium met toenemende wanhoop gezocht naar een erkenning voor en een antwoord op haar ziekte. Het resultaat daarvan is het scherpzinnige "Heden ik", vol ironie over haarzelf in de rol van patiënte en over onze verzorgingsstaat die nog steeds geen raad weet met wat toen M.E. heette en nu opgeborgen wordt onder de noemer CVS.

Dit boek is zonder meer verplichte literatuur voor iedereen die van ver of van dicht te maken heeft met alles wat naar psychosomatiek of somatisering ruikt, omdat het ongeveer alle valkuilen van zowel de medische als de psychotherapeutische wereld pijnlijk blootlegt. Kort, veel te kort samengevat: wat onverklaarbaar is voor de medische wetenschap bestaat niet, en (ja: én) is dus voer voor psychologen. Die er vervolgens ook een zootje van maken door te peilen naar onpeilbare problemen waardoor ze de steeds wanhopiger wordende patiënt(e) nog schuldig maken aan de eigen ziekte ook. Het alternatieve circuit is nog erger (en duurder). Na een aantal jaar (!) vindt Dorrestijn eindelijk een arts die haar verhaal ernstig neemt - zie Lacans ideeën over de noodzaak aan erkenning - en haar vervolgens op een heel streng dieet zet dat geleidelijk werkt.

In de marge daarvan toont ze heel duidelijk welke verschuiving er plaatsgegrepen heeft in onze perceptie van ziekte: "Ziek worden betekent dat je op de een of andere wijze de wetten van de zorg voor jezelf hebt veronachtzaamd." Ziek zijn wordt bijgevolg een overtreding of minstens een mislukking. En als je ziek bent, dan is het je eigen schuld, net zoals gezondheid een fysieke én psychologische prestatie is (p.55). Wij leven onder een gezondheidsterreur. Een dergelijke overtuiging illustreert een hedendaagse illusie: dat de wereld perfect beheersbaar en controleerbaar is (leve de wetenschap), dat toeval en willekeur niet meer bestaan en dat er bijgevolg altijd iemand verantwoordelijk is als er iets verkeerd loopt. In een dergelijke wereld kan ziekte alleen een teken van eigen falen zijn - in geval van onduidelijke ziektes wordt dat dan een even onduidelijk psychologisch falen. Aldus wordt de satirische roman van S. Butler ("Erewhon") uit 1872 bewaarheid: ziek zijn is niet alleen immoreel, het is bovendien crimineel, patiënten dienen voor de rechter gebracht en veroordeeld. Ondertussen is het bon ton geworden om iedereen die thuis zit wegens ziek, a priori als een verdachte te beschouwen die vooral gecontroleerd en desgevallend gecorrigeerd moet worden (hoor ik daar de bel niet?). Dat dit een onvermijdelijk gevolg is van een doorgedreven productiemaatschappij (steeds verder, hoger, langer) gebaseerd op een meritocratie ("iedereen krijgt wat hij verdient") is meer dan beangstigend. De volgende doelgroep voor de veroordeling staat overigens al klaar: de ouderen. Structureel onproductief en vaak nog ziek ook, de conclusie is duidelijk: abführen! Mijd bovendien vrouwen in de vruchtbare leeftijd, want die willen vroeg of laat toch een kind en dan ben je als werkgever gezien. En onschuldige griepjes bestaan niet, voegde de manager eraan toe.

Mocht u het aandurven nog een dagje langer ziek te zijn, dan biedt "Een hart van steen" bijkomend soelaas. Nee, niet dat van de manager, wel een ander boek van Dorrestijn. Beklemmende beschrijving van een postpartum-psychose (kraamvrouwenpsychose) en de effecten op het gezin in het algemeen en op één dochter in het bijzonder. Kliniek van een kwaliteit die in de hedendaagse vakliteratuur niet meer te vinden is.
P.V.

Mladen Dolar (2006). A voice and nothing more. Cambridge, MA: MIT Press

Lacan benoemde het object a ooit als zijn grootste conceptuele vernieuwing binnen het veld van de psychoanalyse. In dit boek verkent de auteur een van die objecten: de stem. Het boek systematiseert Lacan's theorie over de stem, integreert hierin Miller's verdere uitwerkingen terzake, en brengt dit alles op een zeer toegankelijke manier. De auteur put uit filosofie, literatuur en cultuurgeschiedenis om het precieze statuut van de stem te bepalen en bespreekt hoe de stem betrokken is in de analyse, gaande van de formaties van het onbewuste en overdracht tot finaliteit van de kuur. Wie op zoek gaat naar klinische aangrijpingspunten (bvb. statuut van de stem in de psychose of de obsessionele neurose) zal in dit boek niet echt zijn gading vinden, maar de zeer heldere beschouwingen en toegankelijke schrijfstijl maken dit boek ook voor de clinicus tot een echte aanrader.
S.V.

H.Kureishi (2008). Dit moet je weten. A'dam, De Bezige Bij.

Hanif Kureishi roept bij mij onmiddellijk het beeld op van John Fante. Beiden zijn zonen van immigranten, Pakistaans-Indiaas voor Kureishi, Italiaans voor Fante. Beiden groeien op in een ander taalregime dan hun moedertaal, zij het dan toch duidelijk binnen hun eigen subcultuur - katholiek Italiaans in Boulder Springs, Colorado voor Fante, Moslim-Pakistaans in Bromley, UK voor Kureishi, waardoor ze meteen ook te maken kregen met het alledaagse racisme - "Wop" voor Fante, "Paki" voor Kureishi. Beiden gebruiken hun eigen geschiedenis als achtergrond voor hun werk. Beiden hebben scripts geschreven voor succesvolle films. Ik kan enkel hopen dat de vergelijking daar stopt, aangezien Fante slachtoffer werd van zijn succes in de Hollywood-glitter, nauwelijks nog iets publiceerd en aan diabetes crepeerde in 1983. We hebben zijn herontdekking als schrijver te danken aan Bukowsky, waardoor er postuum nog beklijvend materiaal gepubliceerd werd, o.a. het bitterzoete autobiografische "My dog stupid". De laatste roman van Kureishi ("The Body") dateert ondertussen al van 2003, en was niet veel meer dan een wat uitgerokken kortverhaal. Zijn aandacht ging vooral naar de filmwereld, met o.a. een vijftal uiterst succesvolle scripts, waaronder de overbekende "My beautiful laundrette", "Sammy and Rosy get laid" en "The Mother", allemaal overladen met nominaties en prijzen. Nu heeft hij eindelijk terug een boek, een écht boek: "Dit moet je weten" ("Something to tell you"), zodat we voorlopig niet moeten vrezzen voor een Fante-scenario.

Uit ervaring met mijn literaire vriendenkring weet ik dat de Kureishi-aficionado's uiteenvallen in twee groepen: de liefhebbers van "Intimacy" (1998) en zij die wild zijn van "The Buddha of Suburbia" (1990). De twee zijn inderdaad heel verschillend. Zijn debuutroman is een overvolle odyssee van een voorstad naar een hoofdstad, van een jongeman naar een volwassene, van een immigrant naar een Brit, van het socialistische Engeland naar dat van Thatcher, en dit alles met een overvolheid van tonen, klanken,

geuren, figuren die vooral herkenbaar zijn voor wie ooit een Indiase bazaar ondergaan heeft. "Intimacy" is daarvan de tegenpool, en speelt zich nagenoeg uitsluitend af in het hoofd van één man die zijn vrouw aan het verlaten is maar geen afscheid kan nemen van zijn kinderen, afgewisseld met anonieme en dus kathartische seks. Beide boeken zijn uitdrukkelijk biografisch, wat Kureishi nooit verborgen heeft. Zijn nieuw boek hoort duidelijk thuis bij "The Buddha of Suburbia", is er als het ware de volwassen versie van. London bevindt zich op het einde van het Blairtijdperk met als meest opvallende verwezenlijking een onveilige maar noodzakelijke en bovendien peperdure metro (6 euro voor een enkel ticket). De karakters hebben de middelbare leeftijd bereikt zodat zij de spoken van hun verleden kunnen hervertalen in de onvermijdelijke herhalingen van de toekomst, zij het dan vol humor en charme en ontdaan van de "coming of age"-angst. Het boek zal ongetwijfeld ook een bron worden van gevatte one-liners, genre "Zelfs hier was idealisme, zoals altijd, het excuus voor behoorlijk extreme agressie" (p.85).

Het meest opvallende aan het boek - en dit is dan toch wel een link met "Intimacy" - zit hem in de centrale figuur en de bijbehorende rode draad doorheen het verhaal: Jamal Khan, een Pakistaanse psychoanalyticus, met een knipoog naar de belangrijkste Angelsaksische allochtone analyticus (Masud R.Khan). Het is vrij duidelijk dat Kureishi zijn huiswerk heel grondig gemaakt heeft - voor ingewijden zijn de referenties naar het werk van Freud, Klein, Winnicott en zelfs Lacan herkenbaar, zij het gelukkig naadloos geïntegreerd in het schrijven zelf. Kureishi heeft net zoals zijn hoofdfiguur een master in philosophy van King's College en kent zijn klassiekers. In minstens één Nederlandse aankondiging van het boek vond ik de voorspelbare fout, want de hoofdfiguur werd er voorgesteld als "een psychiater". Niet dus. Op de achterflap van de Nederlandse vertaling is het al iets beter, want daar wordt hij als psychotherapeut betiteld, zij het dan in het London van de jaren 70, terwijl het verhaal zich afspeelt na de eeuwwisseling. Voor alle duidelijkheid: de overgrote meerderheid van de hedendaagse psychiaters en psychologen zijn nauwelijks nog bekend met psychoanalyse, gezien de dominantie van het neuropsychologisch en farmacologisch vertoog. Gelukkig zijn er nog schrijvers die ons iets te vertellen hebben.

Een verhaal met als hoofdfiguur een psychoanalyticus, geschreven door iemand die ervoor bekend staat sterk autobiografisch te schrijven, kan in twee richtingen besproken worden. Klassiek wordt dit dan een psychoanalytische lezing van de auteur zelf, waarbij het boek op de sofa komt te liggen. Postmodern wordt het een reflectie op de verhouding tussen psychoanalyse en schrijven, ruimer, tussen analyse en kunst.

Ik hou absoluut niet van de eerste aanpak, niet alleen omdat de uitglijders daarbij legio zijn, maar ook en vooral omdat dit enkel reducerend kan werken en dus het genot teniet doet. Een scheikundige analyse van een Margaux '98 hoeft evenmin als een uitleg bij een gedicht van Erwin Mortier: ik laat zowel de versregels als de wijn liever gezamenlijk bezinken zodat ze elkaar wederzijds versterken. Maar Kureishi vraagt er natuurlijk om, zodat ik niet anders kan dan er noodgedwongen bij stil te staan.

Wie "Mijn oor aan je hart. Het verhaal van mijn vader" (2004) gelezen heeft, kent zijn verhouding tegenover zijn vader, en weet dat hij hem zowel overtroffen heeft als teleurgesteld. De kleine Hanif moest een groot cricketspeler worden en stelde zijn vader op dit vlak bitter teleur. Dezelfde vader die ambities had om een groot schrijver te worden maar wiens manuscripten steevast geweigerd werden... Het verband niet leggen met de rode draad van het boek, wordt dan wel heel moeilijk. Het gaat over een vadermoord in functie van het geliefd willen worden door een vrouw; dat het niet de vader van de hoofdfiguur is, en dat die vrouw niet diens moeder is, doet weinig ter zake. Er hangt steeds een prijskaartje

aan het overtreffen van de eigen vader.

Nu we dit gehad hebben, kan ik meteen overgaan naar de tweede, veel meer interessante benadering, de verhouding tussen literatuur en psychoanalyse. Toch nog én aanvulling: naar mijn aanvoelen is de verhouding tussen de gescheiden Jamal en zijn zoon het meest intimistische autobiografische element, zie dan "Intimacy". Toen ik laatst het genoeg had met Hanif te tafelen, werd hij door zijn ondertussen veertien jaar oude tweeling zoons opgebeld, wat hem de volgende reactie ontlokte. "You don't have to know where your kids are; they have to know where YOU are, that's the most important thing".

Dus: psychoanalyse en literatuur. Op het eerste gezicht een makkelijke verhouding, omdat Freud al in 1908 noteerde dat de schrijver veel meer inzicht heeft in de menselijke psyche dan de analyticus, dat wij steeds achteraan hinken en bij hen in de leerschool dienen te gaan. Ik kan dat honderd jaar later volmondig beamen. Dit neemt niet weg dat Freud en zeker de postfreudianen zich gewaagd hebben aan psychoanalytische lezingen van kunst en vooral van de kunstenaar, wat dan gezorgd heeft voor een gespannen verhouding met daarin een aantal mogelijke varianten.

De eerste variëte is deze van de open oorlog en de afwijzing, met Nabokov als superintelligente vertegenwoordiger. De manier waarop hij in Lolita "the quack from Vienna" genadeloos afstraft, zou verplichte literatuur moeten zijn binnen elke opleiding psychoanalyse. Temeer daar Nabokov zèlf de rol van analyticus overneemt en een van de mooiste gevallenstudies neerpent van wat ik gemakkelijks halve maar het lolitasyndroom zal noemen. In deze kritische houding was Virginia Woolf hem reeds voorgegaan, maar in tegenstelling tot Nabokov zou zij later, naar aanleiding van "To the Lighthouse", het therapeutisch effect van het schrijven erkennen en vergelijken met dat van een psychoanalyse.

Een tweede variëte is deze waarin de psychoanalyticus, c.q. de psychoanalytische theorie (al te) ernstig genomen wordt en de schrijver zich laat inspireren door een combinatie tussen archetypes, Electracomplexen en traumatische verdrongen jeugdervaringen die in het slechtste geval bovendien nog miraculeus opgelost worden via magistrale interpretaties. Enkel verteerbaar in de camp-versie, en dan nog met mate.

Dit brengt ons meteen bij de derde mogelijke verhouding, die overigens een andere ontdekking van Freud illustreert: dat humor niet alleen een van de betere maar zonder twijfel ook de leukste toegangsweg is tot wat ons onbewust drijft. De standaard op dit vlak werd gezet door de huidige Nestor van de Amerikaanse literatuur, Philip Roth, met "Portnoy's complaint". De analyst heet dr. Spielvogel en krijgt letterlijk het laatste woord, aangezien zijn enige interventie meteen de slotzin van het boek is, uitgesproken met een obligaat Duits accent. Gezien ik de pret zou bederven door die zin te verklappen, stap ik over naar Dr. Sobel (persiflage van de psychoanalytica uit de Soprano's) die in "Analyse this" P. Vitti, een neurotische maffiabaas (rol van De Niro) behandelt voor paniekaanvallen- ik kan nog altijd niet terugdenken aan deze film zonder in een lach te schieten. Eén kort fragment is honderd maal beter dan een ellenlange uitleg:

P. Vitti: "Why would I want my father to die?"

Dr. Sobel: "Well, you said that you were fighting. He slapped you around because you were rebelling against his authority. It may have been some unresolved Oedipal conflict."

P. Vitti: "English, English ?!"

Dr. Sobel: "Oedipus was a Greek king who killed his father and married his mother."

P. Vitti: "Fuckin' Greeks!"

Dr.Sobel: "It's an instinctual developmental drive. The young boy wants to replace his father, so that he can totally possess his mother."

P.Vitti: ""What are you saying, that I wanted to fuck my mother?!"

Dr.Sobel: No, it's a primal fantasy."

P.Vitti: "You ever seen my mother?" Are you out of your fuckin' mind?"

Zelfs binnen de stripwereld vinden we de analyst terug, met als mijn favoriet "De genezing van de Daltons", waar we de voorloper van Freud aan het werk zien in het wilde westen. Een meer recente variante is dan "De behandeling" van D.Menaker, die de laatste freudiaan in New York ten tonele voert, een katholieke (!) Cubaan (!) die op de koop toe dr. Morales heet en zijn joodse patiënt voortdurend ondervraagt over diens seksleven. In zekere zin kan dit boek beschouwd worden als een afsluiter van de verhouding tussen psychoanalyse en literatuur, in een sciëntistische wereld waarin zelfs psychotherapie nog nauwelijks een rol speelt. Op het einde van het verhaal gaat de patiënt zeven jaar later nog eenmaal op consultatie. Op dat ogenblik is dr. Morales inderdaad "the last freudian" geworden in New York, als vertegenwoordiger van een uitstervend ras gekenmerkt door "fascination with and respect for the dignity, the very concept, of the human soul".

Precies op dit vlak neemt Kureishi in London de fakkel over en opent hij een nieuwe verhouding. Geen geruzie meer om het meesterschap, geen slaafse navolging, geen verdedigende humor. Schrijver, hoofdfiguur en psychoanalyticus lopen door elkaar heen, verbonden door eenzelfde fascinatie voor de complexiteit van de menselijke psyche, zowel die van zichzelf als die van de ander - getuige de openingsparagraaf van het boek: "Geheimen zijn mijn handel: ik verdien er mijn brood mee. De geheimen van de begeerte, van de dingen die mensen echt willen en waarvoor ze doodsbang zijn. De geheimen van de reden waarom liefde zo moeilijk is, seks ingewikkeld, het leven smartelijk en de dood zo dichtbij en toch ver weggeborgen. Waarom zijn lust en straf nauw verweven? Hoe spreekt ons lichaam? Waarom maken we onszelf ziek? Waarom wil je graag falen? Waarom is genot zo onverdraaglijk?". Het "ik" is hier niet alleen dat van de protagonist-psychoanalyticus, maar evenzeer dat van een schrijver die op zoek is naar wat mensen drijft voorbij wat hij op het einde van het boek "technische wolligheid en wetenschappelijkheid" noemt, waardoor "lezers zich moeten behelpen met zelfhulpboeken van auteurs met 'dr.' voor hun naam, vaak een keurmerk van domheid" (p.337)..

Of je "dit nu moet weten" - Nederlandse vertaling van "Something to tell you" - is de vraag. Als men het niet wil weten, dan zal men het vroeg of laat wel geweten hebben. Kureishi heeft ons ieder geval iets te vertellen.

P.V.

Prof. Dr. H.P.J. Stroeken (2008). Psychoanalytisch woordenboek : begrippen, termen, personen, literatuur. Derde, herziene & vermeerderde editie. Uitg. Boom, Meppel-Amsterdam.

Het psychoanalytisch woordenboek van Harry Stroeken is stilaan een begrip geworden in de Nederlandse psychoanalytische wereld. Waar de Franse en de Engelse lezer al geruime tijd over een dergelijk woordenboek beschikte, slaagde Stroeken in zijn opzet om ook de Nederlandse lezer een dergelijk apparaat te verschaffen. Bescheidener in omvang dan zijn Franse evenknie - ik denk o.m. aan L'apport freudien - is Stroekens werk in deze derde en vermeerderde editie uitgegroeid tot een gedegen en goed gedocumenteerd volume. Als de

lezer een snelle en oriënterende introductie zoekt tot psychoanalytische concepten, in vogelvlucht iets wil vernemen over personen uit het psychoanalytische veld, vindt hij hier zeker zijn gading.

De derde editie is mooier en aangenamer uitgegeven dan de vorige. De lemmata bevatten onderlinge verwijzingen die een snelle thematische zoektocht toelaten en de verwijzingen naar Freud gaan alle uit van de nieuwste Nederlandse vertaling van zijn werk (Boom, 2006). Achteraan zijn twee woordenlijsten van analytische termen opgenomen: Duits-Nederlands en Engels-Nederlands, wat handig is. Een Frans-Nederlandse versie is er niet. Het boek wordt besloten met een bibliografie van Freud, een overzicht van de uitgaven van zijn briefwisseling en een chronologie van zijn leven.

Nieuw is ook dat een begeleidende website wordt aangereikt:

www.pschoanalytischwoordenboek.nl waar men kan inloggen mits men over een wachtwoord beschikt. De mogelijkheid wordt dan geboden om de inhoud te raadplegen en zelfs correcties aan te brengen of lemmata toe te voegen als men vindt dat een belangrijk gegeven ontbreekt. Dit Psychoanalytisch woordenboek is een handig naslagwerk, gedegen van opzet en verzorgd uitgegeven.

H.V.H.

**Mark Edmundson (2007), *The Death of Sigmund Freud, Fascism, Psychoanalysis and the Rise of Fundamentalism*.
London, Bloomsbury, 276 pp.**

Wie een hart heeft én voor psychoanalyse én voor geschiedenis kan zichzelf met dit boek enkele uren puur leesgenot schenken. In een kleine 250 bladzijden die lezen als een trein schetst Edmundson een indringend portret van Freud door te focussen op de laatste twee jaar van diens leven: vanaf de periode onmiddellijk voorafgaand aan de 'Anschluss' van Oostenrijk bij Nazi-Duitsland, tot aan het moment waarop Freud zijn naar London meegereisde arts Max Schur herinnerde aan diens belofte om hem, wanneer het ogenblik zich zou aandienen, uit zijn lijden te verlossen.

Voor de *scholar* kan dit boek de Freud-biografieën met hun schat aan informatie van Ernest Jones en Peter Gay uiteraard niet vervangen. Edmundson heeft hier echter een prestatie geleverd om u tegen te zeggen: zijn focus op de houding van Freud ten aanzien van het Nazisme dat letterlijk de Berggasse 19, en enkele huizen verderop ook het Verlag, kwam binnenvallen, en ten aanzien van zijn eigen dood, schenkt ons een portret van de mens Freud dat naar ons gevoel dichter bij de waarheid aanleunt dan enig welke andere ons bekende levensschets. Edmundson put daartoe op een meesterlijke manier uit alle bronnen die hij moest raadplegen: de genoemde en andere Freud-biografieën, de memoires van Schur en Martin Freud, Sigmunds dagboek en briefwisselingen etc.

Toch was het Edmundson misschien niet in de eerste plaats om Freud zelf te doen, maar eerder om het licht dat deze "meest controversiële en meest vermaarde denker" van de 20e eeuw wierp en nog steeds *werpt* op de psychologie van de verslaving aan autoriteit. Hij laat zijn boek immers aanvangen in 1909, het jaar waarin de haveloze *outcast* Adolf Hitler en Sigmund Freud elkaars pad hadden kunnen kruisen in de straten van Wenen, het jaar waarin Freuds beginnende internationale erkenning gemarkeerd werd door het eredoctoraat dat hem in de VS werd toegekend, het scharniermoment ook waarna hij zich meer en meer ging toeleggen op de psychologie van de cultuur en de massa. Het verwondert Edmundson dan ook niet dat Freud allerm minst geschokt was over het barbarisme van de Nazi's, noch over het

feit dat 99 procent van de Oostenrijkers wanneer hen dat in een referendum werd gevraagd voor de 'Anschluss' stemden, evenmin over het feit dat Adolf Hitler een Oostenrijker was. Hij had immers lang voor diens machtsovername in 1933 voorzien in de psychologie van de barbarij, in zijn essay over *Massapsychologie en Ik-analyse* (1921) en had die *niet* in de eerste plaats teruggevonden bij 'barbaren' in de klassieke betekenis van dit woord, namelijk bij 'vreemden', maar wel in elk van ons.

Voor wie oren heeft om te horen, en ogen om te zien, houdt dit boek een pleidooi in voor de democratie. Niet op een naïeve manier evenwel: was Hitler niet democratisch aan de macht gekomen? Wel pleit Edmundson voor een 'verdragen' van de verdeeldheid. Op collectief vlak komt dit neer op het verdragen van de democratie (tegenover het treuren van politici over de versnippering van het politieke landschap, wat 'goed bestuur' bemoeilijkt), op particulier vlak op het leren omgaan met de krachten die ons als subject belagen: de aanspraken van het Es, deze van het Über-Ich en deze van *les autres*. En hij waarschuwt ons voor de bedrieglijke gedaanteverwisselingen die de 20e eeuwse *Führers* en dictators (Hitler, Mussolini, Stalin, Franco enz.) kunnen ondergaan: ze verraden zich op vele niveaus en in allerlei instellingen door hun discours (vaak doorweven met ordewoorden en een soort New Speak) waarin zij zich opwerpen als de incarnatie van de wil van "Ein Volk, Ein Staat", met een duidelijke as van het kwaad in het vizier, en een megalomaan imperialistisch doel. Ondergetekende zal wel weer te veel gelezen hebben, misschien meer dan er in het boek staat, maar dat is nu eenmaal wat goede boeken met ons kunnen doen.

F.G.

Philippe CLAUDEL, Le rapport de Brodeck.

éd. Stock, 2007

" Je m'appelle Brodeck et je n'y suis pour rien. " Met deze zin opent Philippe Claudel het boek dat ik geneigd was in één ruk uit te lezen, wat mij echter onmogelijk werd gemaakt door de andere eisen des levens. Indrukwekkend proza, een waarlijk "unheimliche" inhoud, een huiveringwekkend verhaal, een geschiedenis van een door de wereld vertrapte liefde en een prachtig geschilderde natuur, alle ingrediënten zijn aanwezig om deze aangrijpend geschreven roman tot een beklijvend meesterwerk te maken.

Het verhaal speelt zich af in een denkbeeldige omgeving die men zich maar al te goed kan voorstellen als men de Elzas voor ogen houdt. De niet nader genoemde natie, waarin het dorp gelegen is, wordt door het leger van een andere, evenmin met name genoemde natie overspoeld. De bezetter spreekt een taal die nauw aanleunt bij het plaatselijke dialect, enz. Je moet het niet ver zoeken om de "vage" verwijzing te vatten. Des te meer daar tijdens de studies van Brodeck in "de hoofdstand" aldaar een "pürische Nacht" heeft plaatsgegrepen... En wat de natuur betreft: wie, zoals ik, ooit een hevig onweer in de Elzas meemaakte, herbeleeft het in dit boek op pakkende wijze.

De structuur van het boek bestaat uit een actueel verhaal rond de komst van de "Anderer" en flashbacks naar de oorlog en de tragische lotgevallen van de besneden inwijkeling Brodeck - die zelf een "Fremde" wordt tijdens de bezetting - in die jaren. Ook zijn vrouw ontsnapt niet aan de gruwel.

De reduplicering van de gruwel voltrekt zich rond de "Anderer" waarna zijn dorpsgenoten Brodeck de opdracht geven een "rapport" op te maken: "Toi, tu sais écrire, m'ont-ils dit, tu as fait des études."

In de loop van het verhaal zal de lezer in de figuur van de "Anderer" - en waarom eigenlijk

ook niet in diens verdwijnen - ongetwijfeld ergens trekken van de analyticus herkennen: "Il arrivait de nulle part et aujourd'hui qu'il n'y a plus de trace de lui, c'est comme s'il n'avait jamais existé. A qui donc, mieux qu'à lui, pouvais-je raconter? Il n'était d'acun côté. (...) Ne vous excusez pas, dit-il d'une voix aussi imperceptible qu'un souffle, je sais que raconter est un remède sûr."

Ik laat de lezer zelf ontdekken hoe het lot zich voltrekt en kan slechts iedereen aanraden dit boek te lezen. Het is overigens in de reeks "Le Livre de Poche" voorhanden.

H.V.H.

Willem Frederik HERMANS, Paranoia.

Uitg. G.A. van Oorscot, Amsterdam 2007 (twintigste druk na herziene drukken, oorspronkelijk uitgegeven in 1953).

Willem Frederik Hermans hoef ik ongetwijfeld niet voor te stellen. Academicus, hoogleraar, wetenschapper, verliet hij de academische wereld om van zijn pen te leven. Hij woonde een tijd in Brussel ("het aardigste volk ter wereld") en in Parijs, was een verstokt roker (zijn novelle "De laatste roker" is een wrange parel) en een begenadigd polemist (o.a. "Mandarijnen op zwavelzuur").

In deze bundel zijn verhalen opgenomen die het thema van de paranoia op indringende wijze benaderen. Nochtans zegt Hermans: "Ik heb deze bundel Paranoia genoemd, zonder te bedoelen dat de personages die erin optreden, aan deze geestesziekte lijden. Ik ben geen psychiater, ik stel geen diagnose." Het zijn nochtans stuk voor stuk prachtige verhalen die de lezer verplaatsen naar de wereld waar alles anders en toch het zelfde is.

Een kort citaat wil ik hier onder de aandacht brengen omdat het herinnert aan Freuds indeling kunst-hysterie, religie-dwangneurose, wetenschap-paranoia: "Voor de wetenschap houdt de taal op te bestaan. Zij denkt in nieuwe tekens, die overigens de taal niet vervangen, maar een aparte denkvorm uitmaken, de enige denkvorm die zekerheid oplevert, omdat de onzekerheid er bij afspraak uit verwijderd gehouden wordt, voor zover men daarin is geslaagd." (p.12)

Zekerheid, dus, daar gaat het inderdaad ook in de paranoia om. Dit werk is meer dan een halve eeuw oud, maar het heeft geen greintje aan frisheid ingeboet. Een absolute aanrader! Wat betreft Hermans' academische loopbaan mag ik terloops herinneren aan zijn roman "Onder professoren" waarin hij zijn bijtende humor, zijn sarcasme zelfs, niet spaart en dat niet alleen leest als een trein, maar de lezer vaak tot schateren noopt.

H.V.H.

Ad Verbrugge (2004). Tijd van onbehagen. Filosofische essays over een cultuur op drift. Nijmegen, Sun, 7de druk, 2007, pp. 1-285.

Deze titel roept natuurlijk Freuds klassiek werk over het onbehagen in de cultuur op, vandaar dat het boek mij opviel, zij het pas bij de zoveelste herdruk vijf jaar na de eerste publicatie. Ad Verbrugge is een Nederlands filosoof die zijn filosofische klassiekers goed kent, en op grond daarvan ons onbehagen in onze samenleving bespreekt in zeven essays. Het eerste handelt over zinloos geweld, waar hij mooi aantoont dat elke maatschappij het geweld krijgt dat zij verdient - het hyperindividuele neoliberalisme zonder moraal heeft als afval een gepeupel geproduceerd dat inderdaad zinloos geweld pleegt. Zolang we het geheel niet bekijken, zal dit slechts toenemen, dat is zowel zijn beargumenteerde als weinig

rooskleurige boodschap. De tweede ("Grenzen aan de markt") en voorlaatste ("De dood van God?") verhandeling diepen dit nog veel grondiger uit, waarbij hij de grondslagen van de ethiek bespreekt via Aristoteles en meteen de huidige naïeve cognitieve visie corrigeert. Kennis volstaat niet om een moraal te gronden, evenmin als een interpretatie in staat is gedrag te wijzigen. Zijn kritische bespreking van de Verlichting bracht mij op het spoor van Weber, die Verlichting koppelt aan protestantisme en kapitalisme - dat alleen al maakt de lectuur van dit boek de moeite waard. Tussendoor staan er zeer lezenswaardige essays over de oorlog in Irak en onze nieuwe kruistocht tegen de Islam, het vertoog over de mensenrechten en - geheel onverwacht - een slotverhandeling over The matrix. De auteur beperkt zich niet tot een stevig onderbouwde en goed geschreven kritiek, hij presenteert hier en daar ook oplossingen. Een deugdethiek, in de Aristoteliaanse betekenis (is er een andere?) moet van binnenuit komen en gebaseerd zijn op traditie en opvoeding. Op zijn beurt betekent dit dat wat hij de kleinere "levenssferen" noemt, herwaardeerd moeten worden - mijn pleidooi voor groepen in mijn laatste boek sluit daarop aan. Doorheen zijn oplossingen schemert echter meer en meer een pleidooi voor religie door, verpakt onder de idee dat 'bezieling' noodzakelijk is. Ik heb het moeilijk met de daarin vervatte cirkelredenering. We hadden de Verlichting nodig om af te geraken van de religie; nu hebben we bezieling nodig om af te geraken van de Verlichting. Besluit: heel intelligent boek dat mij sterk aan het denken gezet heeft. Ik volg hem in de analyse van de problemen, maar zijn oplossing ligt mij niet. Eerlijkheidshalve moet ik eraan toevoegen dat ik niet zo direct een alternatief kan formuleren.

P.V.

Cyrille Offermans (2008). Schipbreuk. Over kennis, cultuur en beschaving. Amsterdam, Cossee.

Ook deze auteur is een Nederlandse cultuurcriticus en journalist die bij ons te weinig bekendheid geniet. Onze noorderburen hebben duidelijk iets te bieden op het vlak van maatschappijkritiek. De zestien essays in dit boek zijn pareltjes, geschreven door iemand die wijsheid, kennis en cultuur naadloos verweeft tot intelligente essays over onder andere de teloorgang van de Verlichting, de effecten van neoliberalisme op opvoeding, identiteit, onbaatzuchtigheid, religie en kunst. Doorheen de tekst loopt metaforisch de afbeelding die ons op de kaft aankijkt: het vlot van de Medusa en de schipbreuk die Frankrijk in 1816 in de ban hield. De boodschap is subtiel: wij bevinden ons op dit vlot, maar in tegenstelling tot de toenmalige schipbreukelingen zijn we ons daar nauwelijks van bewust.

P.V.

Van Den Berghe, Gie (2008). De mens voorbij. Vooruitgang en maakbaarheid (1650-2050). Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, pp. 1 - 380.

Een paar jaar geleden debatteerde ik met een collega uit de moraalfilosofie over het belang van wetenschap voor politiek. Zijn stelling was dat ons politiek bestel zoveel mogelijk wetenschappelijk gegrond moet zijn, waarop ik met heel veel ironie verwees naar de recente vormgevingen daarvan, zijnde het Nazisme en het stalinisme. Mijn stelling luidde dat een politiek vooral ethisch gegrond moet zijn en dat ethiek en wetenschap tot twee verschillende vertogen behoren. Ik had daar toen niet zoveel argumenten voor, omdat mijn kennis van filosofie en politiek vrij beperkt is. Ondertussen heb ik die wel: men leze het

schitterende boek van Gie Van Den Berghe, waarin hij - als adept van de Verlichting - op een zeer boeiende manier de geschiedenis vertelt van de Aufklärung in het algemeen en de eugenetica in het bijzonder. Wie nog de illusie mocht koesteren dat de holocaust een geïsoleerd fenomeen was, ontsproten aan het brein van een gek, die zal na de lectuur van dit werk beter weten. Er loopt een rechtstreekse lijn van de Verlichting over het sociaaldarwinisme naar de eugenetica van rond 1900, die vooral hoogtij vierde in de Verenigde Staten, Engeland en in Frankrijk. Wat een paar decennia later in Duitsland gebeurde, was niets meer dan een gruwelijke en systematische toepassing van een wijd verspreide en verondersteld wetenschappelijk gegronde theorie met - inderdaad - als stelregel 'meten is weten'. Weten wie je moet uitschakelen.

Het feit dat het merendeel van ons vandaag nauwelijks deze lijn kent, en gaskamers enkel associeert met het nationaal-socialisme, is niets anders dan een zoveelste geschiedenisvervalsing. Dit is des te erger omdat Van Den Berghe in het derde deel van het boek aantoont hoe de hedendaagse genetica eveneens een eugenetica is, zij het ditmaal binnen een neoliberal klimaat, en dus op individuele én financiële leest geschoeid. Voor alle duidelijkheid: de auteur vervalt nergens in doemdenken en is niet anti-wetenschap (integendeel). Hij houdt een stevig onderbouwd pleidooi tegen een al te naïef vooruitgangdenken dat vanuit onze optiek steevast een uitdrukking is van narcisme en hubris.

Tot slot en niet onbelangrijk: het boek is zeer goed geschreven en zeer mooi uitgegeven, met een bruikbare index en een bibliografie om U tegen te zeggen. Eén spijtig detail: er is geen enkele accurate bibliografische verwijzing naar de ontelbare citaten. Dit is vermoedelijk een eis van de uitgever geweest, maar bij een dergelijk boek is dit zonder meer een fout. Heel warm aanbevolen voor iedereen met een belangstelling voor geschiedenis in combinatie met wat ooit menswetenschappen heette.

P.V.

Vande Veire, Frank (2005). Neem en eet, dit is je lichaam. Fascinatie en intimidatie in de hedendaagse cultuur. Nijmegen, SUN.

Hedendaagse cultuurfilosofen zijn niet afkerig van Freud en Lacan, getuige daarvan dit boek. Een aantal essays worden gebundeld in drie hoofdstukken, met als rode draad het, nee, ons onbehagen in de cultuur. De bespreking daarvan vertrekt telkens bij én bepaalde inspiratiebron, meer bepaald een werk van Dostojevski, Nietzsche, Freud, Kafka, Gombrowics en Passolini. Het denkkader daarrond is psychoanalytisch, in die zin dat het subject - en dan vooral het eigen subject - centraal staat. Eén voorbeeldje: de auteur ontdekt via zijn vaderschap en het verlangen van Lena (zijn driejarige dochter) naar een ijsje, het onontkoombare van het woord in de verhouding tot het ding en de machteloosheid als vader daar tegenover. Nog even, en hij is klaar voor het voornaamste vaderlijke affect (de schaamte), waar Kafka hem dan weer een en ander over kan leren.

Ik heb bijzonder genoten van het derde deel waarin Nietzsche afgelost wordt door Dostojevski. Het besluit van dit deel en van het boek - een essay over onze verantwoordelijkheid - is een antidotum tegen bepaalde uitwassen van het postmodernisme. En het boek op zich is een antidotum tegen de vervlakking binnen het hedendaags academisch denken of wat daarvoor moet doorgaan.

P.V.

Sennett, R. (2007 [2004]). De cultuur van het nieuwe kapitalisme. Vertaald door W. van Paassen. Amsterdam, J.M.Meulenhoff pp. 1-160.

Sennett, R. (2003). Respect in a World of Inequality. New York, London, Norton company, pp. 1 - 288.

Sennett, R. (1998). The Corrosion of Character. The Personal Consequences of Work in the New Capitalism. New York, London, Norton Company, pp. 1 - 176.

De laatste jaren raak ik meer en meer geïnteresseerd in de effecten van economie en cultuur - beide woorden in de heel ruime betekenis - op het individu. In dat licht zijn drie boeken van Richard Sennett meer dan de moeite waard.

In "De cultuur van het nieuwe kapitalisme" bespreekt hij hoe instellingen (industrie, maar ook onderwijs, zorg) veranderd zijn, van een accent op vakmanschap en prestaties naar een nadruk op talent en vaardigheden. De stelling die hij in dit boek overtuigend aantoonde is dat de mens - wij dus - daardoor alles behalve vrijer geworden is, ondanks die neoliberale boodschap. Hij eindigt met een pleidooi voor het herstel van een narratieve activiteit, nuttigheid en vakmanschap. Met zijn boeken beantwoordt hij in ieder geval zelf zeer goed aan die drie volgens hem noodzakelijke kenmerken om iemand te verankeren.

Het tweede boek focust op een van de centrale maatschappelijke problemen van onze tijd: het gebrek aan respect waaronder een steeds groeiende groep mensen gebukt gaat. Binnen een meritocratie zijn er veel meer verliezers dan winnaars, en die verliezers worden bovendien nog eens onder de neus gewreven dat het hun eigen schuld is. Je zou voor minder je zelfrespect verliezen. Sennett analyseert dit haarscherp. Hij toont hoe respect intrinsiek gewonnen kan worden via 'craftmanship' - het goed uitvoeren van een bepaalde, zinvolle taak geeft een goed gevoel - en extrinsiek, via sociale verhoudingen gebaseerd op uitwisseling. Beide mogelijkheden staan vandaag serieus op de helling, in combinatie met een toenemende ongelijkheid. Meer en meer mensen worden 'onzichtbaar' en kunnen op grond van hun werk geen identiteit ontwikkelen, geen gevoel 'erbij te horen'. Sennett rekent daar ook het overgrote deel van de onderwijs- en gezondheidszorg toe, weliswaar de Amerikaanse, maar wij bevinden ons op hetzelfde hellend vlak. Pijnlijk scherp beschreven, en een perfecte illustratie hoe het fout loopt met de hedendaagse identiteitsontwikkeling en subjectwording. Specialisten van persoonlijkheidsstoornissen zouden beter Sennett lezen dan al die gedesimiliseerde rommel.

Het derde boek in de rij is meteen het oudste (1998), maar door het feit dat wij de V.S. gewoonlijk met enige vertraging volgen, is het bij ons vrij actueel. In feite is het een vervolg op een studie die Sennett vijftientig jaar voordien samen met Cobb gemaakt had over Amerikaanse arbeiders. In die periode is het nieuwe kapitalisme ten volle doorgevoerd, zodat hij nu 'the corrosion', de aantasting van het karakter daardoor kan bestuderen. Er hadden even goed kunnen staan: aantasting van de identiteit, en de vraag waar volgens Sennett de moderne mens mee geconfronteerd wordt, echoot Lacans theorie over de subjectwording: "Who needs me?" (p.146).

Kort samengevat luidt die aantasting als volgt: binnen een neoliberaal maatschappelijk bestel verdwijnen stabiliteit, (zelf) vertrouwen, lange termijn planning, solidariteit, loyaliteit, (zelf) respect, het gevoel van autonomie en nog een paar dingen die ik vergeet. Leuk is anders, en de voornaamste remedie die hij hier naar voor schuift, is het herstel van de "social bond". Dat zal hij in zijn later werk verbijzonderen naar het belang van het narratieve, het vakmanschap en de wederzijdse erkenning.

En voor ik het vergeet, de man kan ook schrijven, getuige de volgende dodelijke typering:

"She possessed that combination of human indifference and bodily cleanliness I associate with Californian culture" (p.78).

P.V.

Swierstra, T. & Tonkens, E. (eds.) (2008). De beste de baas? Prestatie, respect en solidariteit in een meritocratie. Studies over Politieke Vernieuwing. Amsterdam University Press, pp. 1 - 166.

In 1958 schreef de Britse politicus Young een satire over een toekomstige maatschappij waarin onderlinge competitie centraal stond, gebaseerd op de idee dat de combinatie tussen talent en inzet de basis moest leveren voor een correcte maatschappelijke hiërarchie: "The Rise of the Meritocracy". Hij schreef dit als uitdrukkelijke verwittiging om NIET die richting uit te gaan, om tal van redenen. Ondertussen leven wij in een nagenoeg gerealiseerde 'meritocratie', ook aan de universiteit (zie het volgende boekje, van Boomkens), en wordt het hoe langer hoe duidelijker dat Young gelijk heeft. Aangezien wij ook op de Gentse universiteit slachtoffer van dit bestel zijn, ben ik zelfs een ervaringsdeskundige en ik kan helaas de inzichten van dit boek en van het volgende alleen maar beamen.

Deze bundel bevat zeven kritische opstellen waar de meritocratie tegen het licht gehouden wordt. Vier zijn zéér goed, met name de inleiding (bespreking van Young), het tweede ('Competitie op alle fronten'), het derde ('Meritocratie en de erosie van zelfrespect'), en het zesde ('Meetlust: de wil tot meten'), de andere drie zijn minstens interessant. Warm aanbevolen voor iedereen die deelt in de meritocratische geneugten en beter zicht wil krijgen op wat zoets met een mens doet. Liefst samen te lezen met Sennett (zie hierboven), die in deze bundel trouwens vaak geciteerd wordt.

P.V.

Boomkens, R. (2008). Topkitsch en slow science. Kritiek van de academische rede. Amsterdam, Van Genneep, pp. 1 - 143.

Dit boek is één van de vele die de laatste jaren de erfenis van de Verlichting op een kritische manier ondervragen. Blijkbaar ontdekken nogal wat redelijk denkende mensen de grenzen van de rede. De auteur is hoogleraar aan de rijksuniversiteit Groningen, bij verre na de meest kritische unief van onze noorderburen, en dat blijkt uit dit essay. Op een zeer overtuigende manier toont hij aan wat er gebeurt als een universiteit een instrument wordt van een 'kenniseconomie' waarbinnen er gepresteerd, geproduceerd en geconcurrereerd moet worden. Kort samengevat: het academisch niveau gaat omlaag, de buitenkant wordt vooral "sexy". Onderwijs verliest aan belang en onderzoek dient om zoveel mogelijk fondsen te verwerven en publicaties te genereren.

Vanuit ons Vlaams minderwaardigheidscomplex geven wij steevast luidkeels af op de 'Hollanders' terwijl we ze tien jaar later na-apen. Op het ogenblik dat zij dit - inderdaad meritocratisch systeem - heel kritisch aan het bevragen zijn, wordt het bij ons ten volle ingevoerd en we zijn er nog trots op ook.

Een must voor iedereen die binnen de academische wereld werkt en inderdaad durft denken.

P.V.

Appignanesi, Lisa (2009). Gek, slecht en droevig. Vertaling R.Fagel, R. de Ridder en

F.Reusink. Amsterdam, De Bezige Bij, pp. 1 - 576.

De titel van de in 2008 verschenen oorspronkelijke Engelse versie klinkt nog beter: Mad, Bad and Sad, met als verduidelijkende ondertitel: "A History of Women and the Mind Doctors from 1800 to the Present". Dit is het soort boeken waarvan ik hou en dat ik mijn studenten als verplichte lectuur zou willen opleggen. Wat ik dus heel zeker niet zal doen, want verplichting ontnemt het plezier. De beteren onder hen zullen het zelf wel ontdekken, op het ogenblik dat het hen het meest aanspreekt.

Het boek schetst op een zeer goed gedocumenteerde manier de verhouding tussen "mind doctors" - van de oorspronkelijke aliënisten tot de huidige pillendraaiers - en hun vrouwelijke patiënten. Nee, het is geen goedkope sensatie geschiedenis (genre: "Ging hij met haar naar bed of niet?"), alhoewel Lisa de controversie nooit schuwt. Ze toont op een overtuigende manier aan hoe psychische problemen en eventueel zelfs mentale ziektes telkens bepaald worden, vorm krijgen en in een niet gering aantal gevallen veroorzaakt worden door de omgeving, waarin de meesterfiguur in al zijn gedaantes een doorslaggevende rol speelt, samen met de ruimere sociaal-economische en culturele omstandigheden waar hij steeds een exponent van is. Uit dit boek leer je meer over diagnostiek dan uit de DSM - maar dat geldt natuurlijk voor ongeveer elk boek, dus als waardering zegt dit niet veel. Dus, correctie: uit dit boek kan zelfs een ervaren clinicus heel wat (bij)leren over psychodiagnostiek. Warm aanbevolen.

P.V.

Reacties op de inhoud: els.vandenbussche@UGent.be. Laatste wijziging op 21/12/2009 12u09.

© 2007 Universiteit Gent